

Asia: VN/9732/2019

## **STM065:00/2019 Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi**

Yleiset kommentit uudistuksesta ja esitysluonnokseen sisältyvistä ehdotuksista

- **yleiset huomiot ehdotetuista vanhempainpäiväraahajärjestelmän muutoksista**

Oikeasuuntainen ja tarpeellinen esitys, mikä edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä toivottavasti johtaa siihen, että hoivavastuu ja perhevapaat jakautuisivat nykyistä tasaisemmin vanhempien kesken. Esitys asettaa vanhemmat nykyistä tasavertaisempaan asemaan, sillä jos vanhempia on kaksi, niin molemmilla vanhemmilla on oikeus käyttää puolet vanhempainpäivärahaikiintästä. Tämä pidentää merkittävästi isälle kiintiöityä osuutta ja toivottavasti kannustaa isiä käyttämään nykyistä enemmän perhevapaita. Toisaalta, kun vanhempi voi luovuttaa osan omasta vanhempainrahaikiintiöstään toisen vanhemman tai puolison käyttöön, saattaa se johtaa siihen, että isät luovuttavat omia vanhempainrahopäiviään äideille.

Mahdollisuus luovuttaa vanhempainpäivärahopäiviä toiselle vanhemmalle tai puolisolle helpottaa erityisesti monimuotoisten perheiden tilanteita. On hyvä, että esityksen tavoitteena on kohdella yhdenvertaisesti erilaisia perheitä riippumatta vanhempien sukupuolesta tai siitä, onko lapsi biologinen vai adoptoitu. Esitykseen sisältyy kuitenkin yksityiskohtia, jotka johtaisivat heikennyksiin. Jatkovalmistelussa on käytävä tarkasti läpi monimuotoisten perheiden tilanteet ja korjattava esitystä niin, että uudistus ei heikennä perheiden asemaa nykytilaan verrattuna.

Esityksen tavoitteena on myös lisätä joustavuutta.

Esitetyt sairausvakuutuslain säännökset ovat joustavia ja antavat erilaisille perheille ja erilaisiin työnteon muotoihin sopivia mahdollisuuksia käyttää perhevapaita. Valitettavasti työsopimuslain useat tiukat rajoitussäännökset heikentävät merkittävästi työsuhteisten mahdollisuutta hyödyntää sairausvakuutuslain joustavia säännöksiä. Tällöin riskinä on, että osa perhevapaista voi jäädä pitämättä.

Vanhempainpäivärahan maksaminen osittaisena olisi nykyistä joustavampaa, muun muassa koska enää ei edellytyksenä olisi, että molemmat vanhemmat käyttävät sitä yhtä aikaa. Käytettävyyttä

heikentää huomattavasti se, että osittaisena käytetty vanhempainpäivärahopäivä kuluttaisi kuitenkin kokonaisen vanhempainrahapäivän.

Perhevapaajärjestelmä, varhaiskasvatus ja lastenhoidontukijärjestelmä muodostavat kokonaisuuden. Ehdotukset olisi tullut valmistella niin, että samalla olisi uudistettu myös lastenhoidontukijärjestelmää.

- **kommentit raskaus- ja erityisraskausrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

Nykyisin äitiysrahakausi alkaa 50-30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Esityksen mukaan raskausrahakausi alkaa 30-14 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Sinänsä on hyvä, että raskausrahakauden voi myöhentää alkamaan 14 arkipäivää ennen laskettua aika, mutta samalla olisi pitänyt mahdollistaa raskausrahakauden alkaminen jo 50 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Raskaana olevien tilanteet ovat hyvin erilaisia ja he esimerkiksi työskentelevät hyvin erilaisissa työtehtävissä, joten on syytä mahdollistaa raskaana olevan valita joustavammin, milloin aloittaa raskausrahakauden. Esitystä on korjattava niin, että raskausrahakausi alkaa 50-14 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa oman valinnan mukaan.

- **kommentit vanhempainrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

On hyvä, että vanhempainpäivärahopäivien kokonaismäärä kasvaa nykyiseen järjestelmään verrattuna. Vanhempien tasa-arvosuutta lisää, että molemmilla vanhemmilla on oikeus käyttää puolet vanhempainpäivärahopäivistä. On hyvä, että yksinhuoltajalla on käytettävissään kaikki vanhempainpäivärahopäivät. On kannatettavaa, että jatkossa kaikilla on mahdollisuus käyttää vanhempainpäivärahopäiviä haluaminaan ajankohtina siihen saakka, kunnes lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsen hoitoon ottamisesta on kulunut kaksi vuotta.

Vanhempi voi luovuttaa omasta vanhempainrahakiintiöstään enintään 63 vanhempainpäivärahopäivää toisen vanhemman tai puolisonsa käytettäväksi. Tämä helpottaa erityisesti monimuotoisten perheiden tilanteita. Hyvä, että luovutettujen vanhempainpäivärahopäivien peruutusilmoitus ei ole sidottu mihinkään erityisiin perusteisiin, vaan että pelkkä ilmoitus Kansaneläkelaitokselle riittää.

Esitys heikentäisi ainakin lapsikuolemaperheiden, monikkoperheiden ja adoptioperheiden tilannetta verrattuna nykyisiin säännöksiin. Jatkovalmistelussa on vielä käytävä tarkasti läpi kaikkien monimuotoisten perheiden tilanteet ja korjattava esitystä niin, että se ei heikennä heidän asemaansa. On varmistettava, että kaikkien monimuotoisten perheiden oikeudet pysyvät vähintään nykyisinä. Jatkovalmistelussa on harkittava pitäisikö joissakin tilanteissa vanhempien oikeuksia ja asemaa heikentämisen sijasta parantaa nykytilanteesta. Tällainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun lapsi syntyy kuolleena tai kuolee myöhemmin ennen kahden vuoden ikää.

.Vanhempainpäivärahan maksaminen osittaisena olisi nykyistä joustavampaa, muun muassa koska enää ei edellytyksenä olisi, että molemmat vanhemmat käyttävät sitä yhtä aikaa. Mahdollisuus käyttää vanhempainpäivärahaa osittaisena helpottaa perheen ja työn tai yrittäjyyden yhteensovittamista. Suomessa naiset käyttävät valtaosan pitkistä perhevapaista ja pitkällä työelämästä poissaololla on useita negatiivisia vaikutuksia muun muassa naisten työmarkkina-asemaan, uralla etenemiseen ja palkkatasa-arvoon. Pikkulapsivaiheen vapaaehtoinen ja osa-aikainen työskentely voisi tarjota mahdollisuuden palata pitkältä perhevapaalta aiemmin töihin. Lisäksi mahdollisuus käyttää vanhempainpäivärahapäiviä osa-aikaisena voi kannustaa miehiä käyttämään enemmän perhevapaita. Perheen ja työn tai yrittäjyyden yhteensovittamista helpottavien keinojen on oltava sekä naisten että miesten käytettävissä.

Käytettävyyttä heikentää huomattavasti se, että osittaisena käytetty vanhempainpäivärahapäivä kuluttaisi kuitenkin kokonaisen vanhempainrahapäivän. Esitystä on korjattava niin, että osittaisen vanhempainpäivärahan käyttäminen kuluttaa vain puolet vanhempainpäivärahasta ja että toisen puolen vanhempainpäivärahapäivästä voi käyttää myöhemmin.

- **kommentit muita sairausvakuutuslakiin ehdotettuja muutoksia koskien**

-

#### **Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta**

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettuun lakiin**

Esitys siitä, että oikeus kotihoidon tukeen voisi alkaa jo ennen lapsen varhaiskasvatusoikeuden alkamisikää on kannatettava. Se antaa perheille mahdollisuuden nykyistä paremmin valita juuri omalle perheelle sopiva tapa yhdistää perhevapaata, kotihoidontukea, varhaiskasvatusta ja työtä tai yrittäjyyttä.

Muut esitetyt muutokset olisivat sairausvakuutuslain vanhempainpäivärahasäännösten edellyttämiä teknisluontoisia muutoksia. Perhevapaajärjestelmä, lastenhoitotukijärjestelmän ja varhaiskasvatuksen muodostama kokonaisuus huomioon ottaen, olisi ollut hyvä, että esitykseen olisi sisällynyt myös lastentukijärjestelmän uudistaminen.

#### **Muita etuuslakeja koskevat muutosehdotukset**

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista muihin etuuslakeihin**

-

## Laki varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja koskevan lain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettuun lakiin**

Vanhempainvapaiden ja varhaiskasvatuksen tulee muodostaa joustava kokonaisuus. Ehdotettu perhevapaajärjestelmä mahdollistaa vanhempainvapaan pitämisen jaksoissa lapsen kahteen ikävuoteen asti, minkä takia oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan tulee taata vanhempainvapaajaksojen aikana nykyistä paremmin. Esitetyt säännökset ovat tältä osin kannatettavia. Kannatettavaa on myös, että tietyillä edellytyksillä vanhempainpäivärahan käyttämisestä johtuvat poissaolot varhaiskasvatuksesta ovat maksuttomia.

## Laki työsopimuslain ja laki merimiesten työsopimuslain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista työsopimuslakiin ja laki merimiesten työsopimuslakiin**

Sairausvakuutuslakiin esitetyt säännökset ovat joustavia, mutta työsopimuslaki asettaa mahdollisuudelle käyttää niitä tiukkoja rajoituksia. Liian useassa säännöksessä joustojen käyttämiselle on edellytyksenä, että työntekijä onnistuisi sopimaan siitä työnantajan kanssa. Tämä johtaa työsuhteessa olevien ja ei-tösuhteessa olevat epäyhdenvertaiseen kohteluun. Eri työnantajien suhtautuminen joustoista sopimiseen voi vaihdella huomattavasti, joten tämä johtaa myös eriarvoisuuteen työsuhteessa olevien keskenkin. Lisäksi riskinä on, että osa perhevapaista jää käyttämättä työsopimuslain jäykkien rajoitussäännösten takia ja sen takia, että työntekijä ja työnantaja eivät pääse sopimukseen asiasta.

Esityksen mukaan raskausvapaa alkaa aikaisintaan 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Työnantaja ja työntekijä voivat sopia vapaan myöhentämisestä, niin että se alkaa 14 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Esitystä on korjattava siten, että työntekijä saa itse päättää, milloin aloittaa raskausvapaan 50-14 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa.

Työntekijällä olisi oikeus pitää vanhempainvapaata neljässä jaksossa, joiden tulee olla vähintään 12 arkipäivän pituisia. Vaikka työntekijällä on oikeus vanhempainrahaan myös toisen tai useamman lapsen perusteella, työntekijä voi saman kalenterivuoden aikana pitää kuitenkin enintään neljä jaksoa vanhempainvapaata. Nämä rajoitukset heikentävät merkittävästi vapaiden käyttämismahdollisuutta. Koska esitetty perhevapaamalli pidentää käytettävissä olevaa vapaiden kokonaiskestoa, on vapaajaksoja voitava pitää enemmän kuin vain neljä jaksoa. Vapaajakson vähimmäispituus 12 arkipäivää vastaa nykyisen lainsäädännön mukaista vanhempainvapaan vähimmäispituutta. Mutta, tällä hetkellä isyysvapaata voi pitää lyhyemmissä jaksoissa. Jos isän vapaajakson vähimmäispituus olisi jatkossa 12 arkipäivää, olisi se heikennys nykytilaan ja voisi

vähentää isän mahdollisuutta käyttää vapaata. Esitystä on korjattava tältä osin. Lisäksi esitystä on korjattava niin, että vapaajaksoja on enemmän kuin neljä ja että niiden käyttämistä ei rajoiteta kalenterivuositain, jos jaksot perustuvat toiseen tai useampaan lapseen.

Uudistuksessa on pyritty joustavuuteen. Esityksessä ilmoitusajat vapaajaksoista pysyvät ennallaan. Ilmoitusaikojen pitäisi voida olla joustavampia.

Säännöksiin pitäisi kirjata näkyviin, että työnantaja ja työntekijä voivat aina sopia vapaiden pitämisestä useammassa jaksossa tai lyhempinä jaksoina sekä lyhyemmistä ilmoitusajoista.

Osittainen vanhempainvapaa edellyttää työnantajan ja työntekijän sopivan siitä. Positiivista on, että jatkossa ei edellytetä, että molemmat vanhemmat tekevät työnantajiansa kanssa sopimuksen osaikatyöstä vanhempainpäivärahakaudella. Osittaisen vanhempainvapaan käytettävyyttä heikentää huomattavasti se, että sairausvakuutuslain mukaan osittaisena käytetty vanhempainpäivärahapäivä kuluttaisi kuitenkin kokonaisen vanhempainrahapäivän.

Esitetty uusi säännös omaishoitovapaasta on osa työelämän tasapainodirektiivin implementointia. Säännös tarjoaa uuden mahdollisuuden työntekijälle paremmin yhteensovittaa työtä ja hänen läheisellään olevaa hoivantarvetta. Omaishoitovapaan käytettävyyttä vähentää se, ettei sen ajalta makseta palkkaa tai etuutta.

Työsopimuslaissa on jo säännös poissaolosta perheenjäsenen tai muun läheisen hoitamiseksi. Kun tämän säännöksen ja uuden omaishoitovapaata koskevan säännöksen soveltamisala ei ole yhtäläinen sen osalta, ketä tarkoitetaan perheenjäsenellä, omaisella ja läheisellä voi se johtaa epäselviin tilanteisiin, jolloin työntekijä ei välttämättä tiedä mahdollisuuksiaan näiden vapaiden käyttämiseen. Tämäkin saattaa vähentää omaishoitovapaan käyttämistä.

## **Laki vuosilomalain ja laki merimiesten vuosilomalain muuttamisesta**

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista vuosilomalakiin ja merimiesten vuosilomalakiin**

Ehdotetut muutokset ovat kannatettavia.

## **Liitelait (lakiehdotukset 18-29)**

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista liitelakeihin**

-

## **Vaikutusten arviointi**

- **Taloudelliset vaikutukset**

- **Vaikutukset julkiseen talouteen**

-

- **Vaikutukset kotitalouksiin**

-

- **Vaikutukset yrityksiin**

Esityksessä arvioidaan, että isien vapaiden käytön lisääntymisellä voi olla taloudellisia vaikutuksia etenkin miesvaltaisten alojen työnantajille. Mitä tasaisemmin perhevapaat jakautuvat vanhempien kesken, niin sen tasaisemmin myös perhevapaista aiheutuvat suorat ja epäsuorat kustannukset jakautuvat naisvaltaisten ja miesvaltaisten alojen kesken.

### **Vaikutukset viranomaisten toimintaan**

Ehdotettujen muutosten voimaansaattaminen ja toimeenpano lisäävät työtä Kansaneläkelaitoksessa. On erittäin tärkeää turvata tähän riittävät tekniset-, taloudelliset ja henkilöstöresurssit.

- **Muut yhteiskunnalliset vaikutukset**

-

- **Vaikutukset lapsiin ja perheisiin**

-

- **Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon**

Jos vanhemmat jakavat hoivavastuuta ja perhevapaita tasaisemmin, on sillä paljon positiivisia vaikutuksia tasa-arvoon niin kotona kuin työelämässäkin.

- **Vaikutukset yhdenvertaisuuteen**

On tärkeää, että uudistus kohtelee erilaisia monimuotoisia perhemuotoja yhdenvertaisesti.

- **Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään**

Useissa kohtaa on esimerkkinä käytetty vain ylempiä toimihenkilöitä, mikä kattaa vain osan kaikista työntekijöistä eikä anna tarpeeksi laajaa kuvaa uudistuksen vaikutuksista.

Vaikutusarvion mukaan ”Raskaus- ja perhevapaasyrjintä johtuu pääosin siitä, että naiset käyttävät valtaosan perhevapaista. Jos uudistus lisäisi isien perhevapaiden käyttöä, vähentää se syrjintää.” Vaikutusten arvioinnissa on tehty pitkälle menevä johtopäätös syrjinnän vähenemisestä ilman, että sitä perusteltaisiin tutkimustuloksilla. Jos isät ryhtyisivät käyttämään enemmän perhevapaita, voisi se tällöin lisätä miehiin kohdistuvaa syrjintää. Naisiin kohdistuvan syrjinnän väheneminen ei välttämättä tarkoita, ettei miesten lisääntyvä perhevapaiden käyttö voisi heidän kohdallaan johtaa syrjintään.

- **Onko jokin olennainen vaikutus jäänyt esityksessä arvioimatta tai liian vähälle arvoinnille? Jos on, niin mikä?**

-

### **Hallituksen esityksen toimeenpano ja seuranta**

- **kommentit liittyen uudistuksen toimeenpanoon ja seurantaan**

On tärkeää turvata Kansaneläkelaitokselle riittävät tekniset-, taloudelliset ja henkilöstöresurssit, jotta uudistus saadaan voimaan esityksen mukaisesti 1.8.2021.

Uudistuksesta tiedottaminen kattavasti ja laajasti on välttämätöntä, jotta perheet ovat tietosia uuden järjestelmän heille tarjoamista mahdollisuuksista.

Uudistuksen voimaantulon jälkeen on seurattava tarkasti, kuinka uudistus käytännössä toimii ja millaiset vaikutukset sillä käytännössä on. Tarvittaessa on oltava valmius tehdä muutoksia järjestelmään ja säännöksiin, mikäli seuranta niin osoittaisi.

### **Muut mahdolliset kommentit**

Yleisenä kommenttina voi todeta, että vaikutusarviointien tekemistä hankaloittaa se, että ihmisten käyttäytymistä on mahdotonta tietää etukäteen varmuudella.

Useissa kohtaa on tehty pitkällekin meneviä johtopäätöksiä viittaamatta, mihin tutkimuksiin johtopäätökset perustuvat.

Laurila Tiinamarju  
STTK ry - Anja Lahermaa, juristi